

ГРАД УЖИЦЕ – ЦЕНТАР ЗЛАТИБОРСКОГ ОКРУГА ПРОСТОРНО-ФУНКЦИОНАЛНА ОРГАНИЗАЦИЈА ТЕРЦИЈАРНИХ ПРИВРЕДНИХ ДЕЛАТНОСТИ

Јован Драгојловић¹, Сенка Танасковић², Драган Бурић³

Апстракт: Град Ужице се налази у западном делу Републике Србије и представља центар Златиборског управног округа. Златиборски управни округ је површински највећи округ Републике Србије и простире се на територији од 6140 км², а такође је и округ са највећим бројем насељених места којих има 438. Управо из тог разлога град Ужице треба да се анализира са становишта унутар регионалне структуре насеља, коју сагледавамо кроз читав низ социо-економских, демографских и функцијских карактеристика. У процесима социо-економског преображаја Републике Србије, заснованог на динамичким променама и социјалној покретљивости становништва из сеоских у градска насеља, као и из неразвијених у развијенија подручја, те из примарних у секундарне и терцијарне делатности трансформисала су се и насеља на подручју града Ужица. Задатак рада јесте откриће и приказ оних делатности и појава у свеукупном амбијенту географског простора града Ужица, које су кључне за откривање истине и реалног приказа проблема у датом времену. Рад би требало да укаже на главне смернице просторно-планске диференцијације и организације мреже насеља посматраног краја. Класификацијом привредних и анализом терцијарних делатности формирамо основу за типологију насеља, посебно урбаних центара као носилаца свеукупног развоја. Геостратешки положај Златиборског округа и града Ужица у њему, са својим гравитационим подручјем представља интересантан простор за изучавање, комплексности утицаја разноврсних функција, постојеће мреже насеља, а нарочито за утврђивање модела и методолошке основе за даље планирање, како на овом простору, тако и у ширем окружењу.

Кључне речи: Град Ужице, функције, просторна структура, организација, терцијарне делатности

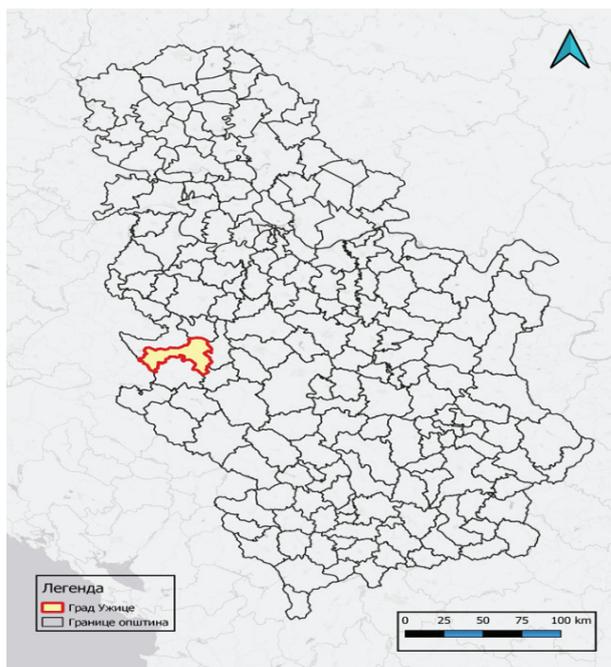
УВОД

Град Ужице се налази у западном делу Републике Србије. Територија града се граничи са Републиком Српском на западу (општина Вишеград), затим у правцу од запада са општинама: Бајина Башта, Косјерић (на северу), Пожега (на истоку), Ариље (на југоистоку) и Чајетина (на југу).

¹ Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Природно-математички факултет, Иво Лоле Рибара 29, Косовска Митровица, Србија, jovan.dragojlovic@pr.ac.rs, ORCID: 0000-0003-0152-5258

² Основна школа Стари Град, Градска 1, Ужице, Србија, senkatana1710@gmail.com

³ Универзитет Црне Горе - Филозофски факултет, Данила Бојовића б.б., Никшић, Црна Гора, draganburic33@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0905-1915

Карта број 1: Положај Града Ужица у Републици Србији, извор: лично картирање

Уредбом о управним окрузима („Службени гласник РС“ бр. 15/06) Република Србија је подељена на 29 управних округа а Град Ужице је центар Златиборског управног округа. Поред Ужица овом округу припадају још и општине: Ариље, Бајина Башта, Косјерић, Нова Варош, Пожега, Прибој, Пријеполје, Сјеницаи Чајетина. Златиборски управни округ са површином од 6140 km², (што је 7% укупне површине Србије) је највећи управни округ у земљи, а такође је и округ са највећим бројем насеља (укупно 438).

Правцем север – југ границе округа су на растојању од 218 km, а правцем исток – запад то растојање је 94 km. Природну границу Златиборског округа са севера чине планине Маљен и Повлен, са југа планински венци Црне Горе уз обод Пештерске висоравни, са истока Овчарско-Кабларска клисура, а са запада река Дрина.

Административно, Град Ужице је подељен на две градске општине: градску општину Ужице и градску општину Севојно. Подручје Града Ужица обухвата 31 катастарску општину и 41 насеље, од којих су два градска и 39 сеоских.

Граду припадају следећа насеља: Биоска, Бјелотићи, Буар, Витаси, Волујац, Врутци, Горјани, Гостиница, Губин До, Добродо, Дрежник, Дријетањ, Дубоко, Збојштица, Злакуса, Каменица, Каран, Качер, Кесеровина, Котроман, Крвавци, Кремна, Кршање, Лелићи, Љубање, Мокра Гора, Никојевићи, Пањак, Пеар, Пониковица, Поточање, Потпеће, Равни, Радуша, Рибашевина, Скржути, Стапари, Стрмац, Трнава, Севојно, које је градско насеље и сам центар општине Ужице.

Крпа број 2: Распоред насеља у Граду Ужицу, извор: лично картирање

Да би ушли „испод површине“ неког простора и сагледали све могућности, потребе, могуће обрасце развоја и његове валоризације потребно је анализирати следеће аспекте: географски положај, физичко-географске и друштвено-географске карактеристике и просторно функционалне аспекте примарних, секундарних и кварталних делатности.

Предмет истраживања овог рада јесте простор града, чија је анализа фокусирана на утицај друштвено-географских карактеристика на просторно функционалном нивоу у Граду Ужицу. Ово истраживање укључује анализу различитих аспеката простора, укључујући њихову развојну улогу и значај у проучаваном градском окружењу.

Циљ истраживања овог рада је свеобухватна анализа утицаја разноликих друштвено-географских елемената на обликовање функционалног урбаног простора у Граду Ужицу. Кроз анализу, рад има за циљ разумевање како ови елементи координишу своје дејство и обликовање простора, доприносећи развоју и значају градске средине. Како у овом крају до сада није било научно истраживачког рада на ову тему, постоји потреба да се у раду обједине теоријска и методолошка сазнања, као и резултати чија је сврха унапређење поступака планирања са циљем ефикаснијег развоја Града Ужица.

План рада се заснива на теоријско-методолошком аспекту истраживања, и нуди нове погледе на развој Града Ужица засноване на анализи више група показатеља (функционалних, демографских, социо-економских, саобраћајних итд). Истраживањем ће бити остварен комплексан задатак ради утврђивања и дефинисања развоја овог простора.

Методологија истраживања је усклађена са предметом и циљем рада. Истраживање дате теме подразумева коришћење географских и статистичких података, као и употребу картографских, графичких и фото прилога. Применом већег броја метода и различитих аспеката изучавања овог простора биће дефинисан предлог поступака за бољу просторну организацију Града Ужица.

ПРОСТОРНО-ФУНКЦИОНАЛНИ АСПЕКТИ ТЕРЦИЈАРНИХ ДЕЛАТНОСТИ

Диверзификовани видови саобраћаја у Ужицу

Град Ужице представљао је важно саобраћајно чвориште кроз историју. Од 1925. до 1974. године пролазила је пруга уског колосека од Београда до Дубровника која је представљала тадашњу везу Европе са Јадранским морем. Такође, изградњом пруге Београд - Бар, Ужице остаје покривено железничким саобраћајем. Ужице представља и чвориште друмског саобраћаја спајајући градове југозападне Србије, али исто тако и повезујући овај део наше земље са Републиком Српском и Црном Гором. Наставком изградње планираних путева, територија Ужица ће бити место укрштања два значајна европска путна коридора Е763 и Е761.

- На овом простору укрштају се значајни магистрални путеви:
- М5 Чачак - Пожега -Ужице-веза са Босном,
- М21: Ваљево-Ужице-веза са Црном Гором,
- М19.1 Ужице-Бајина Башта-Зворник

Значајни регионални путеви су:

- Р112: Кремна-Калуђерске Баре-Бајина Башта,
- Р213: Ужице-Јелова ГораБајина Башта (Варда),
- Р230: Бела Земља-Никојевићи-Сирогојно,
- Р263: Ужице-КаранКосјерић.

Укупна дужина основне путне мреже на територији општине износи 405,66 km, од чега магистралних 84 km (20,7%), регионалних 65 km (16%), и локалних путева 256 km (63,3%) (Град Ужице, 2021).

Град Ужице је са железничком мрежом Србије повезан магистралном једноколосечном електрифицираном железничком пругом Београд-Бар за јавни путнички и теретни саобраћај дужине 23,3 km. Железничка станица Ужице, лоцирана је на ободу централне градске зоне.

Теретна железничка станица лоцирана је у Крчагову. Локалне железничке станице постоје у Стапарима, Крчагову и Севојну. Посебно је интересантна и са аспекта туризма значајна пруга узаног колосека Шарган-Витаси-Мокра Гора-Котроман намењена за јавни путнички саобраћај (ЈП Дирекција за изградњу Ужице, 2010).

Ужице је градско насеље са линеарном неправилном мрежом коју карактерише велики број укрштања, око 600, велики подужни нагиби (изнад 15%), саобраћајница површине за око 40% мање од градова сличне величине и броја становника. Транзитни токови пролазе кроз градско језгро.

Аеродром Поникве се налази на око 18 km северозападно од Ужица. Аеродром је изграђен средином 80-тих година прошлог века за војне потребе. Током НАТО бомбардовања 1999. године аеродром је знатно оштећен. Комплекс аеродрома Поникве се простире на 556 ha, око 200 ha се користи за потребе одвијања ваздушног саобраћаја. Уговор између Владе Републике Србије и Града Ужица, којим је комплекс аеродрома Поникве пренет на коришћење Граду Ужицу потписан је 2010. године. Након тога, Град Ужице оснива за управљање и обављање аеродромских услуга на аеродрому Поникве. У току је израда пројектно-техничке документације (идејног и главног пројекта) за санацију полетно-слетне стазе, окретнице, рулне стазе, система за одводњавање, кабловске, канализације и изградњу рулне стазе и платформе на аеродрому Поникве.

Сектор туризма и туристичка понуда Града Ужица

Да туризам представља изузетно велики потенцијал Града Ужица, како за домаће тако и за стране туристе, показују подаци о броју туриста и остварених ноћења. У 2022. години, укупан број туриста у Граду Ужицу био је 38658 туриста од чега су 23558 домаћи туристи, а 15100 страни. Укупан број ноћења која су остварена био је 80495. Међутим, просечан број ноћења по туристи у Граду Ужицу је 2,4 за домаће и 1,6 за стране туристе, што је доста ниже од Републичког просека који износи 3,5 за домаће туристе и 2,8 за стране туристе. Такође, број ноћења по туристи је већи и у већини општина Златиборског округа (Бајина Башта, Нова Варош, Косјерић, Прибој, Чајетина и Сјеница).

Град Ужице има изузетно богату туристичку понуду пре свега јер су на његовој територији заступљени најразличитији облици туризма: градски туризам, сеоски туризам, активни туризам, спелеолошки, историјски туризам, гастро туризам, манифестациони туризам итд. Посебно

обележје туризму овог краја дају изузетна природна богатства као што су НП Тара, Јелова гора, Потпећка пећина, река Ђетиња итд. Град Ужице припада туристичкој регији Западне Србије и његова понуда се употпуњује са различитим туристичким дестинацијама у његовој непосредној близини.

Простор Таре проглашен је Националним парком 13. јула 1981. године и заузима површину од 24.991,82 ha. По надморским висинама, Тара спада у средње високе планине, чија је просечна надморска висина 1.000 – 1.200 m. Највиши врх Националног парка је Козји рид – 1.591 m, а највиши врх планине Таре је Збориште 1.544 m. Ово је типично шумско подручје, а по очуваности и разноврсности шумских екосистема, од којих су многи реликтног карактера, спада у најбогатија и највреднија шумска подручја Европе. На Тари доминирају мешовите шуме смрче, јеле и букве (преко 85% шумских површина), а специфичност у односу на друге планине Балканског полуострва представља велики број реликтних и ендемичних шумских врста и заједница.

Јелова гора се налази североисточно од града на деветом километру. То је густо пошумљена заталасана висораван, површине од око 20 km². Средиште туристичких и угоститељских објеката налази се на заравни, испод Зборишта (мотел, одмаралиште Министарства унутрашњих послова и многобројне викендице).

Потпећка пећина се налази у селу Потпећ, 14 km од Ужица, у северном подножју Дрежничке градине (932 м.н.в.). Улаз у Потпећку пећину спада у ред монументалних дела природе. Џиновски портал у облику потковице, висок 50 m (од корита периодског тока до свода), а широк 12 m при дну, односно 22 m при врху, највиши је пећински улаз у Србији. Издубљен је на кречњачкој литици, чији је вертикални део висок 72 m. Претпоставља се да је пећина била човеково станиште још за време неолита. Откривено је обиље керамике, обрађени јеленски рогови и камено оруђе.

На стеновитом гребену који готово преграђује корито реке Ђетиње на месту на ком он истиче из клисуре и утиче у питому котлину леже остаци Ужичког града. Први поуздани историјски извори о ужичкој тврђави потичу из средине 14. века када се налазила у поседу властелинске породице Војиновић (Боснић, 2021). Реконструкција ужичке тврђаве је почела 2021. године и радови на њеној потпуној обнови се приводе крају, чиме ће се у великој мери повећати њен туристички потенцијал.

Хидроцентрала на реци Ђетињи налази се испод ужичког Старог града, а направљена је 1900. године и један је од симбола Ужица. То је прва електрична централа подигнута по Теслиним принципима полифазних струја у Европи и друга у свету, свега пет година после подизања исте такве на реци Нијагари у Америци. За прославу стогодишњице од изградње, Централа је потпуно обновљена и на Илиндан 2000. године. опет оспособљена за рад, те се данас поново производи струја на старим Сименсовим машинама. Од туристичке понуде, туристима је још доступан и музеј Науке и технике који се налази поред саме централе.

Слика број 1: Поглед на Ужичку тврђаву и Ужице

У самом Граду Ужицу постоје и бројни туристички локалитети као што су: Гимназија, Градски трг, Народни музеј, Јокановића кућа, установе културе итд. Такође, овај крај је богат и објектима верског туризма као што су: Манастир Рујно у Кремнима, саборна црква Светог Ђорђа, бела црква у селу Каран, црква Светог Марка на Царини итд.

Међу споменицима у околини Ужица посебно се истиче меморијални комплекс на Кадињачи (14 km западно од Ужица). Споменик је посвећен борцима ужичког Радничког батаљона, Посавцима и Орашанима који су се жртвовали 29. новембра 1941. године штитећи одступницу главнини партизанских снага из Ужица ка Санџаку. У склопу споменичког комплекса, који се простире на површини од 15 ha, налази се Спомен-дом намењен прихвату посетилаца ради пружања информација о споменику и борби на Кадињачи. У згради Спомен-дома смештена је стална изложбена поставка "Раднички батаљон и борба на Кадињачи" на простору од око 150 m, са преко 300 изложених експоната.

Дрвенград представља етно село, које је саградио, наш прослављени филмски режисер, Емир Кустурица. Подигнут је на брду Међавник, својеврсном планинском острвцу изнад кога се пружа неколико већих брда. Због места на коме је подигнут, неки ово етно село зову и Међавник. Међавник је име добио по великим снежним наносима који се овде стварају током зимског периода. У овом етно селу, све је саграђено од дрвета. Посебну пажњу привлаче дрвене куће-брвнаре. У селу их има преко 50, и већина је аутентична јер су пренете из околних златиборских села, тако да најбоље сведоче о начину живота и архитектури овога краја.

Сеоски туризам у Ужицу има изузетно развијену туристичку понуду. Љубитеље старих заната привлачи село Злакуса које је познато по грнчарији. Процес прављења грнчарије тече тако што се од глине и калцита ручно израђују земљани лонци и друге посуде, на ручном грнчарском колу уз печење тих посуда на отвореној ватри. У летњим месецима се овде одржава Међународна колонија уметничке керамике „Злакуса“. Грнчарски занат развијен је и у околним селима – Потпећу, Крвавцима и Поточању.

Још једно село са изузетно развијеним сеоским туризмом је и село Кремна, познато по „Креманском пророчанству“ које су написали браћа Милош и Митар Тарабић. У засеоку Тарабићи под Таром направљен је Спомен дом креманских пророка, који садржи различите предмете везане за породицу Тарабић. Данас је потенцијал ове туристичке дестинације добро искоришћен и отворена су бројна сеоска домаћинства која пружају услуге смештаја.

Кроз Ужице је у периоду од 1925. до 1974. године пролазила ускотрачна пруга од Београда до Дубровника и Зеленике и у том периоду је представљала везу Европе са Јадранским морем. Овом пругом саобраћао је воз „Ђиро“. Данас део ове пруге на релацији од станице Шарган Витаси до Мокре Горе, представља „Шарганску осмицу“, јединствену туристичку атракцију којом саобраћа воз „Ђиро“. Воз пролази кроз 22 тунела, преко пет мостова, савладава висинску разлику од 300 метара и све то на укупној раздаљини од 15.440 метара. Током војње, воз стаје на пет видиковаца где туристи могу изаћи из воза.

Од манифестација које се одржавају у Ужицу, најпознатији је Међународни фестивал филма „Кустендорф“ који се одржава на Мокрој гори. У самом Ужицу се одржава Парк Фест, музички фестивал са спортским и културним активностима који се одржава на обали реке Ђетиње. Фестивал „Љубав – наша планета“ је међународни фестивал поп музике за децу који окупља најеминентније композиторе и децу солисте из овог дела Европе. Нек од значајних манифестација су још и: графичко бијенале „Сува игла“, Југословенски позоришни фестивал, Лицидерско срце, мото скупови итд.

ПРОСТОРНО-ФУНКЦИОНАЛНИ АСПЕКТИ КВАРТАРНИХ ДЕЛАТНОСТИ

Ужице као просветни центар Златиборског округа

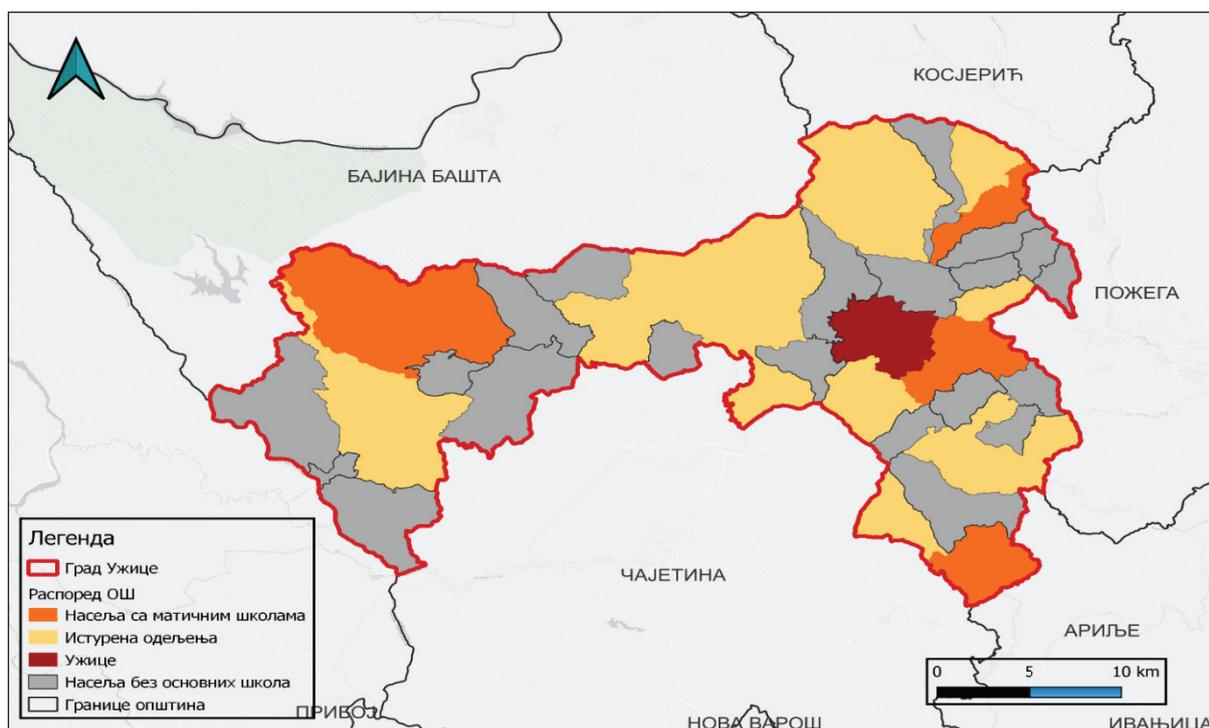
Образовни систем на подручју Града Ужица чини предшколска установа у оквиру које послује 11 вртића, затим десет основних и једна музичка школа у чијем систему је преко 4000 ученика, пет средњих стручних школа и гимназија, као и одељење Универзитета у Крагујевцу – Педагошки факултет.

Предшколска установа „Ужице“ обухвата 11 вртића. У саставу ове установе је 10 наменски грађених објеката и један адаптирани у Медицинској школи. Укупно 9 од 11 објеката налази се у самом градском насељу Ужице, док се преостала два објекта налазе у градској општини Севојно, као и у МЗ Бела Земља, који задовољава потребе становника приградских насеља Турице и Крчагова.

На подручју Града Ужица постоји једанаест основних школа: ОШ "Миодраг Миловановић Луне", ОШ "Богосав Јанковић", ОШ "Алекса Дејовић", ОШ "Нада Матић", ОШ "Прва основна школа", ОШ "Душан Јерковић", ОШ "Стари Град", ОШ "Војислав-Лале Стефановић", ОШ "Слободан

Секулић”, ОШ “Ђура Јакшић” и ОШ “Миодраг В. Матић”. Ове основне школе имју укупно 15 издвојених одељења.

- ОШ “Душан Јерковић” је највећа школа у Граду Ужицу са око 1050 ученика. Ова школа се налази у градском ткиву и нема истурена одељења.
- У ОШ “Нада Матић” иде око 800 ученика, од којих највећи број (око 750) иде у матичну школу у самом градском насељу Ужицу, док остатак похађа издвојено одељење у Гостиници (ОШ “Нада Матић”, 2023).
- ОШ “Прва основна школа” се такође налази у самом градском насељу Ужице и у њу иде око 950 ученика. Школа поседује и два издвојена одељења у Качеру, удаљено 7 km од матичне школе, са 10 ученика и у Стапарима, удаљено око 15 km од матичне школе са око 20 ученика (ОШ “Прва основна школа”, 2023).
- ОШ “Стари Град” се налази недалеко од самог центра града. Поседује једно издвојено одељење у Турици и Волујцу. Матичну школу похађа око 780 ученика, издвојено одељење у Турици око 150, а у Волујцу око 15 ученика.
- Секулић” се налази у месној заједници Крчагово у самом градском ткиву са око 560 ученика. У њеном делокругу је и издвојено одељење Љубање, где број ученика не прелази 10 (ОШ “Слободан Секулић”, 2023).
- ОШ “Алекса Дејовић” је школа у градској општини Севојно. Ова школа има два истурена одељења у Крвавцима и Злакуси. Наставу похађа око 600 ученика распоређених у 30 одељења, од којих су 19 у матичној школи, 3 у Злакуси и 8 у Крвавцима. У Злакуси је настава организована од првог до четвртог разреда (ОШ „Алекса Дејовић”, 2023).
- ОШ “Богосав Јанковић” има три издвојена одељења у селима: Мокра Гора, Кесеровина и Биоска, док се матична школа налази у селу Кремна. Ову школу похађа око 90 ученика распоређених у 15 одељења од првог до осмог разреда. Такође, ова школа поседује и предшколско одељење за око 10 ученика. Школа је раније имала одељења Врутци, Шарган Витаси и Котроман која не раде годинама због недостатка ученика у овим подручјима.
- ОШ “Слободан ОШ “Миодраг Миловановић Луне” је лоцирана у селу Каран, а поседује и три издвојена одељења у селима: Рибашевина, Трнава и Луново Село (Пониквица).
- ОШ “Ђура Јакшић” се налази у селу Равни. У саставу школе раде издвојена одељења Дрежник и Никојевићи. Матичну школу похађа око 50 ученика, док у уздвојена одељења укупно иде мање од 20 ученика.
- ОШ “Миодраг В. Матић” је специјализована установа за едукацију деце са различитим сметњама и тешкоћама у развоју.
- Музичка школа “Војислав-Лале Стефановић” се налази у градском центру и има организовану наставу у 12 одсека.

Карта број 3: Распоред основних школа на територији Града Ужица, извор: лично картирање

Средњошколско образовање на територији Града Ужице одвија се у шест средњих школа, које се налазе у самом градском насељу:

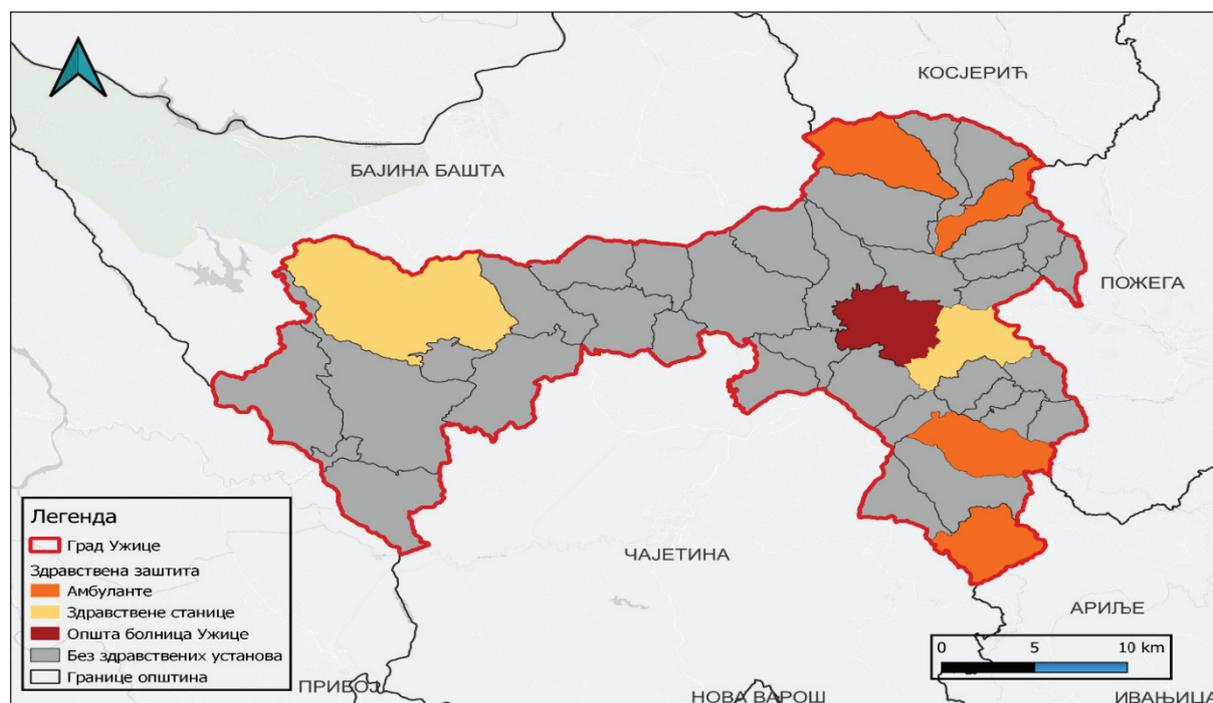
- Гимназија Ужице са 875 ученика распоређених у 33 одељења.
- Економска школа Ужице.
- Уметничка школа Ужице.
- Техничка школа - у којој има око 800 ученика у четворогодишњим и трогодишњим образовним профилима.
- Медицинска школа Ужице са 11 смерова четворогодишњег и 2 смера трогодишњег образовања
- Техничка школа „Радоје Љубичић“ са око 800 ученика

С обзиром на велики број образовних профила, као и постојање гимназије, Град Ужице, као центар Златиборског управног округа, привлачи и ученике из околних општина.

Од високообразовних институција на територији Града Ужице постоји Педагошки факултет Универзитета у Крагујевцу који је од 2007. Године акредитован као државни факултет за обављање научноистраживачке делатности. У овој установи постоје следећи смерови на основним студијама: васпитач, учитељ, педагогија и тренер у спорту. На овом факултету постоје и мастер академске и докторске студије.

Ужице као здравствени центар Златиборског округа

Седиште Здравственог центра Ужице се налази у самом граду Ужицу. Овом здравственом центру припада велики број установа из Златиборског управног округа. У надлежности овог центра су: Дом здравља Ариље, дом здравља Бајина Башта, дом здравља „Димитрије Питовић“ Косјерић, дом здравља Прибој, дом здравља Пријепоље, дом здравља Нова Варош, дом здравља Сјеница са стационарима, дом здравља Ужице, општа болница Прибој, општа болница Пријепоље и општа болница Ужице са истуреним одељењима у Новој Вароши и Пожеги.

Карта број 4: Распоред здравствених установа на територији Града Ужице, извор: лично картирање

Најважнија здравствена установа на територији Града Ужице је свакако Ужичка општа болница. Она је до 1990. године деловала самостално, да би након формирања Здравственог центра Ужице постала његов део. Болница има 745 лекајева, што је чини највећом општом болницом у Србији. У болници је запослено 211 лекара (4 доктора наука, 10 магистара, 27 субспецијалиста, 134 специјалиста, 15 примаријуса). Услуге пружа 713 виших и средњих

сестара, и 364 немедицинског особља. У оквиру опште болнице налази се 26 одељења: интерна медицина, педијатрија, општа хирургија, акушерство и гинекологија, клиничко-биохемијска испитивања, радиолошка дијагностика, физикална медицина и рехабилитација, анестезија са реаниматологијом са интезивном негом, клиничка патологија, трансфузија крви, медицинска снабдевање лековима и санитарским материјалом, инфективно, неурологија, психијатрија, оториноларингологија, офтамологија, ортопедија са трауматологијом, урологија, хемодијализа, пнеумфтизиологија, дерматовенерологија, онкологија, дечија хирургија, неонатологија, микробиологија и ургентно пријемна служба.

На територији Града Ужице налази се још и дом здравља Ужице који пружа примарну здравствену заштиту становништву. У свом саставу има здравствене станице Севојно и Кремна, и здравствене амбуланте Рибашевина, Каран, Дрежник и Равни, чије радно време је од једног до неколико дана у недељи. На територији града се налази и 6 апотека под управом Апотекарске установе Ужице.

Судство и социјална заштита

На територији Града Ужица налазе се седишта два суда: Основног суда у Ужицу и Вишег суда у Ужицу.

Основни суд у Ужицу својом надлежношћу покрива територију Града Ужица као и општина Бајина Башта и Чајетина. Основни суд у Ужицу у првом степену суди за кривична дела за која је као главна казна предвиђена новчана казна или казна затвора до десет година. У првом степену Основни суд суди и у стамбеним споровима; споровима поводом заснивања, постојања и престанка радног односа; о правима, обавезама и одговорностима из радног односа; о накнади штете коју запослени претрпи на раду или у вези са радом; споровима поводом задовољавања стамбених потреба на основу рада.

Виши суд у Ужицу је суд опште надлежности и месно је надлежан за подручје четири основна суда и то: Основног суда у Ужицу, Основног суда у Пожеги, Основног суда у Пријепољу и Основног суда у Прибоју.

Центар за социјални рад Ужице обавља делатности у области социјалне и породично-правне заштите. Основан је 1961. године као Центар за социјално медицински рад. У то време, био је то један од десет Центара за социјални рад на територији централне Србије. У оквиру центра постоје служба за одрасле и старије, служба за децу и младе, служба за материјална давања, служба локалних услуга социјалне заштите, као и Регионално саветовалиште за брак и породицу.

Распоред јавних служби на територији града

Град Ужице је административни центар Златиборског округа па је поред органа и установа градског нивоа у њему концентрисан већи број државних органа и установа републичког и окружног нивоа. Услуге јавних служби одвијају се у 62 објекта.

Табела број 1: Број објеката јавних служби на територији Града Ужица, извор: Град Ужице, 2021.

Намена објекта	Број објеката
Објекти државне и локалне самоуправе	12
Пословни објекти Републичких јавних предузећа	6
Пословни објекти јавних предузећа чији је оснивач град Ужице	9
Објекти установа и организација из области социјалне заштите	3
Зграде здравствених установа	28
Пословни објекти јавних медија	4

На територији Града Ужица послује 8 јавних предузећа:

- ЈКП „Водовод“ Ужице – његове делатности су обезбеђивање снабдевањем водом за пиће и пречишћавање и одвођење атмосферских и отпадних вода.
- ЈКП Градска топлана - делатности везане за производњу и дистрибуцију топлотне енергије.

- ЈКП „Биоктош“ – одржавање хигијене јавних површина и одржавање зелених површина
- ЈКП „Нискоградња“ одржавање улица и путева у градовима и другим насељима, извођење радова којима се обезбеђује несметано и безбедно одвијање саобраћаја и чува и унапређује употребна вредностулица, путева, тргова, платоа и сл.
- ЈКП „Дубоко“ Ужице - послови управљања регионалном депонијом „Дубоко“.
- ЈКП „Ужице развој“ – управљање градским и приградским превозом, управљање јавним путевима, архитектонске и инжењерске услуге итд.
- ЈП „Стан“ – услуге управљања комерцијалним објектима, инвестиционо одржавање непокретности у јавној својини Града Ужица, обављање комуналне делатности обједињене наплате накнада за комуналне и друге услуге, димњачарске услуге итд.
- ЈП „Велики парк“ – Уређење спортских терена и других терена за игру.

Јавне установе чије седиште је у Граду Ужицу су: Народно позориште, Градски културни центар, Дечије одмаралиште, Центар за социјални рад, Апотека, Народни музеј, Историјски архив, Туристичка организација регије Западна Србија, Предшколска установа, Регионални центар за професионални развој запослених у образовању, Народна библиотека, Градска галерија, Туристичка организација Ужице и Градски центар за услуге социјалне заштите.

Хитне службе неопходне за брзо реаговање, помоћ и деловање у случају ванредних ситуација у Граду Ужицу су:

- Полицијска управа Ужице
- Ватрогасно-спасилачки батаљон
- Дом здравља Ужице са организованом хитном службом
- Црвени крст Ужице

На територији Града Ужица постоје 3 добровољна ватрогасна друштва (једно у градском и два на сеоском подручју).

ЗАКЉУЧАК

Територија Града Ужица је у великој мери условљена његовим рељефом. Рељеф је утицао на распоред путних комуникација, изглед урбане матрице самог градског насеља, распоред јавних служби, али и на карактер привреде. Свега 2,15% територије је са нагибом терена испод 8%, што чини просторно-функционалну организацију Града Ужица веома изазовном.

Град Ужице има много потенцијалних прилика за будући развој. Први од потенцијала који треба у потпуности искористити је свакако сектор туризма. Туристичка понуда Града Ужица треба да буде комплементарна са више типова туризма. Као тип туризма који се највише издваја је свакако сеоски туризам, који добија на замаху све више у нашој земљи. Адаптацијом сеоских домаћинства, нарочито у изразито депопулационим насељима, могуће је привући туристе, донети нове приходе и спречити миграције становништва на релацији село - град. Такође, оваква врста туризма подстиче и пласман локалних прехрамбених и занатских производа туристима, што омогућава локалном становништву да буде економски самодовољно. Експанзија сеоског туризма не сме бити у сукобу са заштитом животне средине, те за обнове сеоских домаћинства треба користити природне материјале и поштовати границе зона заштите. Други врло значајан облик туризма је активни туризам. У активни туризам спадају активности као што су: планинарење, пешачење, бициклизам, веслање, рафтинг итд. Овај тип туризма могуће је развијати на читавој територији Града Ужица, а нарочито на простору Мокре горе, Јелове горе, кањона реке Ђетиње (рафтинг) или кроз мрежу бициклистичких стаза. У Граду Ужицу је могуће активно развијати и остале видове туризма као што су гастро туризам, манифестациони туризам, глампинг итд.

Оно што ће у будућности представљати значајан мотор развоја за привреду Града Ужица је изградња ауто пута Београд – Сарајево. Траса овог ауто пута ће пролазити кроз Ужице и повезиваће га са граничним прелазом Котроман и Вишеградом, односно Републиком Српском и Босном и Херцеговином. Са друге стране омогућиће бржи и лакши приступ нашем главном граду, што ће у значајној мери убрзати проток људи и робе. Са реализацијом изградње и ауто пута Београд Јужни Јадран, доћи ће до даљег саобраћајног повезивања читавог региона. Уз обнову пруге Београд – Бар, као и потпуну ревитализацију аеродрома Поникве, Град Ужице има одличан потенцијал да постане врло важно чвориште, не само у југозападној Србији, него и на вишим нивоима.

Још једна од предности које има Град Ужице је то што представља седиште Златиборског управног округа. На основу бројних функција које се налазе у самом Ужицу, долази до привлачења

становника околних општина, па чак и до миграција, како дневних, тако и привремених, али и сталних.

У сектору школства потребно је активно радити на очувању броја истурених одељења основних школа како би се у одређеној мери сачувао квалитет образовања и у руралним подручјима. Међутим, овај проблем је директно везан за демографску ситуацију руралних подручја, те је на њему потребно примарно радити. Такође, потребно је одржати континуитет у квалитету образовања и у броју отворених средњих школа, као и високошколских установа, са могућношћу повећања њиховог броја.

На основу анализираних фактора валоризације територије Града Ужица, може се закључити да ово подручје има велики потенцијал за унапређење развоја у различитим секторима. Град Ужице је перспективан простор кога у будућности очекује већа активација простора и пуно коришћење свих његових потенцијала.

ЛИТЕРАТУРА

- Јавно предузеће дирекција за изградњу Ужице. (2010). Просторни план Града Ужица.
- Републички завод за статистику. (2011). Књига 21 - Упоредни преглед броја домаћинства и станова 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002 и 2011. Београд.
- Републички завод за статистику. (2011). Књига 9 – Миграције. Београд.
- Републички завод за статистику. (2011). Књига 11 - Дневни мигранти. Београд.
- Републички завод за статистику. (2023). Књига 2 – Старост и пол. Београд.
- Републички завод за статистику. (2023). Општине и региони у Републици Србији 2023. Београд.
- Републички секретаријат за јавне политике (2022). План развоја града Ужица 2023 – 2030. Ужице.
- Павловић, М. (2018). Географија Србије. Универзитет у Београду – Географски факултет
- Службени гласник Републике Србије број 15/06
- Боснић, Д. (2021). Стари градови Србије. Прометеј – Нови Сад.
- Основна школа "Алекса Дејовић" (2023). Годишњи план рада за школску 2023/2024 годину. Севојно.
- Основна школа "Нада Матић" (2023). Извештај о раду школе за школску 2022/2023. годину. Ужице.
- Основна школа "Прва основна школа" (2023). Извештај о реализацији годишњег плана школске 2022/2023. године. Ужице.
- Основна школа "Слободан Секулић" (2023). Извештај о реализацији годишњег плана школске 2022/2023. године. Ужице.
- Град Ужице. (2021). Процена ризика од катастрофа. Ужице.
- Paliaga, M. (2016). Strateško planiranje i primjena SWOT analize u jedinicama lokalne samouprave (gradovi i opštine).

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ:

- <https://zlatiborski.okrug.gov.rs/geografski-polozaj/>
- <https://uzice.pks.rs/strana/rpk-uzice-privreda-regiona>
- <https://www.osbjankovic.edu.rs/index.php/2017-02-21-19-02-26>
- <https://osstarigrad.edu.rs/>
- <https://srbijasume.rs/delovi/sg-uzice-uzice/>
- <https://www.turistickiklub.com/sadrzaj/loviste-sargan>
- <https://www.turistickiklub.com/sadrzaj/loviste-jelova-gora>
- <http://www.zcue.rs/sr/>
- https://www.ue.os.sud.rs/O_sudu.html
- <https://ue.vi.sud.rs/sekcija/65/nadleznost.php>
- <https://www.vbs.co.rs/onama.html>
- <https://csr-uzice.rs/istorijat/>
- <https://aerodromponikve.rs/>
- <https://www.zeleznicesrbije.com/sarganska-osmica/>
- <https://www.nptara.rs/index.php/o-parku>
- <https://www.turizamuzica.org.rs/potpicka-pecina/>
- <https://www.zlatibor.org/blog/mokra-gora-i-drvengrad/>
- Софтвер коришћен за израду карата: QGIS

THE CITY OF UZICE - THE CENTER OF THE ZLATIBOR DISTRICT SPATIAL-FUNCTIONAL ORGANIZATION OF TERTIARY ECONOMIC ACTIVITIES

Jovan Dragojlović⁴, Senka Tanasković⁵, Dragan Burić⁶

Abstract: The city of Uzice is located in the western part of the Republic of Serbia and is the center of the Zlatibor Administrative District. The administrative district of Zlatibor is the largest district of the Republic of Serbia by area and covers a territory of 6140 km², and it is also the district with the largest number of inhabited places, with 438. It is for this reason that the city of Uzice should be analyzed from the point of view of the regional structure of the settlement, which is viewed through a whole series of socio-economic, demographic and functional characteristics. In the processes of socio-economic transformation of the Republic of Serbia, based on dynamic changes and social mobility of the population from rural to urban settlements, as well as from underdeveloped to more developed areas, and from primary to secondary and tertiary activities, the settlements in the area of the city of Uzice were also transformed. The task of the work is the discovery and presentation of those activities and phenomena in the overall environment of the geographical space of the city of Uzice, which are key to uncovering the truth and realistic presentation of problems in a given time. The paper should point out the main guidelines for spatial-planning differentiation and organization of the settlement network of the observed area. By classifying economic and analyzing tertiary activities, we form the basis for the typology of settlements, especially urban centers as carriers of overall development. The geostrategic position of the Zlatibor district and the city of Uzice in it, with its gravity area, represents an interesting area for study, the complexity of the influence of various functions, the existing network of settlements, and especially for determining the model and methodological basis for further planning, both in this area and in the wider environment.

Key words: City of Uzice, functions, spatial structure, organization, tertiary activities

⁴ University of Pristina with temporary seat in Kosovska Mitrovica - Faculty of Science and Mathematics, Ivo Lole Ribara 29, Kosovska Mitrovica, Serbia, jovan.dragojlovic@pr.ac.rs, ORCID: 0000-0003-0152-5258

⁵ Primary school Stari Grad, Gradska 1, 31108 Uzice, Serbia; e-mail: senkatana1710@gmail.com

⁶ University of Montenegro - Fakultety of philosophy, Danila Bojovica b.b., 81400 Niksic, draganburic33@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0905-1915